

“SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS”DA BELGILANGAN VAZIFALAR
IJROSINI TA'MINLASHDA INVESTITSİYALARNING O'RNI

Alimova Dilafrō'z Tohir qizi

Toshkent kimyo-texnologiya instituti Yangiyer filiali stajyor o'qituvchisi, PhD

Orcid: 0000-0001-9017-9726

Annotatsiya. *Mazkur tezisda barqaror rivojlanish (Sustainable Development) maqsadlariga erishishda investitsiyalarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ahamiyati tadqiq etilgan. Barqaror rivojlanishning asosiy yo'nalishlari sifatida kambag'allikni qisqartirish, munosib bandlikni ta'minlash, sifatli ta'lim va tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, infratuzilmani rivojlantirish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash hamda atrof-muhitni muhofaza qilish masalalari ko'rib chiqilgan. Investitsiyalarni ushbu yo'nalishlarga yo'naltirish orqali iqtisodiy o'sishning uzoq muddatli va inklyuziv xarakterini ta'minlash imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishda yashil investitsiyalar, xorijiy investitsiyalar, davlat-xususiy sheriklik va innovatsion investitsiyalarning o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijasida investitsiya siyosatini BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uzviy bog'lash bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *barqaror rivojlanish, Sustainable Development Goals, investitsiya, yashil investitsiyalar, xorijiy investitsiyalar, innovatsiya, infratuzilma, kambag'allikni qisqartirish, bandlik, ekologik barqarorlik.*

XXI asrda jahon iqtisodiyotining rivojlanishi iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ijtimoiy farovonlikni ta'minlash va atrof-muhitni muhofaza qilish vazifalarini ham bir vaqtning o'zida hal etishni talab qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, barqaror rivojlanish konsepsiyasi davlatlarning uzoq muddatli iqtisodiy siyosatida muhim strategik yo'nalishga aylandi.

2015-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun Barqaror rivojlanish kun tartibi qabul qilinib, 17 ta Barqaror rivojlanish maqsadi (BRM) va 169 ta vazifa belgilandi. Ushbu maqsadlar kambag'allikni tugatish, ochlikni bartaraf etish, sog'liqni saqlash va ta'lim sifatini oshirish, gender tengligini ta'minlash, munosib mehnat va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, sanoat va innovatsiyalarni rivojlantirish, tengsizlikni kamaytirish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash kabi yo'nalishlarni qamrab oladi.

Mazkur maqsadlarning aksariyatini amalga oshirish yetarli moliyaviy resurslarni talab qiladi. Shu sababli investitsiyalar barqaror rivojlanishning moliyaviy bazasini shakllantiruvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ishlab chiqarish infratuzilmasi, transport, energetika, raqamli texnologiyalar, ta'lim, sog'liqni saqlash va ekologik loyihalarga yo'naltirilgan investitsiyalar iqtisodiy o'sish bilan bir qatorda ijtimoiy va ekologik natijalarni ham ta'minlaydi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

O'zbekiston uchun ham barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirish strategik ahamiyatga ega. Mamlakatda investitsiyalarni jalb qilish, hududlarning investitsiyaviy salohiyatidan samarali foydalanish, yangi ish o'rinlarini yaratish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va "yashil iqtisodiyot"ga o'tishni jadallashtirish davlat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasining nazariy asoslari XX asr oxiridan boshlab iqtisodiy fanlarda keng tadqiq etila boshlandi. G. Brundtland boshchiligidagi Jahon atrof-muhit va rivojlanish komissiyasining 1987-yilda e'lon qilingan "Our Common Future" hisobotida barqaror rivojlanish "kelajak avlodlarning o'z ehtiyojlarini qondirish imkoniyatlariga zarar yetkazmagan holda bugungi avlod ehtiyojlarini qondirish" sifatida talqin qilingan.

J. Sachs barqaror rivojlanishni iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy inklyuziya va ekologik barqarorlikni yagona tizim sifatida ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Uning yondashuvida investitsiyalar barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishning muhim vositasi sifatida qaraladi. Xususan, inson kapitali, infratuzilma, energiya, sog'liqni saqlash va ekologik texnologiyalarga investitsiyalar uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish uchun muhim hisoblanadi.

J. Stiglitz, A. Sen va J.-P. Fitoussi tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlarda iqtisodiy taraqqiyotni faqat yalpi ichki mahsulotning o'sishi bilan baholash yetarli emasligi, aholining hayot sifati, ijtimoiy imkoniyatlari va ekologik holat kabi ko'rsatkichlarni ham hisobga olish zarurligi asoslab berilgan.

Investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri R. Harrod, E. Domar, R. Solow kabi iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida ham keng yoritilgan. Ushbu nazariyalarda kapital jamg'arilishi va investitsiyalarning iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirishdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Zamonaviy tadqiqotlarda esa investitsiyalarning miqdoridan tashqari ularning yo'nalishi va sifati ham muhim omil sifatida qaralmoqda. Xususan, "yashil investitsiyalar"ning rivojlanishi qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, energiya samaradorligini oshirish, chiqindilarni kamaytirish va iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlarini yumshatishga xizmat qilmoqda.

O'zbekistonda ham investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanish, hududiy taraqqiyot va aholi farovonligini oshirish bilan bog'liq masalalar mahalliy iqtisodchi olimlarning tadqiqotlarida o'rganilgan. Mahalliy tadqiqotlarda investitsiya muhitini yaxshilash, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, investitsiya loyihalarining samaradorligini oshirish va hududlarning investitsiyaviy salohiyatidan foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Investitsiyalarning barqaror rivojlanishdagi rolini uchta asosiy yo'nalishda ko'rib chiqish mumkin: iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik yo'nalishlar.

Birinchidan, investitsiyalar iqtisodiy o'sishning moddiy asosini shakllantiradi. Ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish, yangi korxonalarni tashkil etish va infratuzilmani rivojlantirish natijasida ishlab chiqarish hajmi ortadi, mehnat unumdorligi

oshadi va yangi ish o‘rinlari yaratiladi. Bu jarayon, o‘z navbatida, Barqaror rivojlanishning 8-maqjadi — “Munosib mehnat va iqtisodiy o‘shish”ga erishishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, investitsiyalar kambag‘allikni qisqartirish va ijtimoiy tengsizlikni kamaytirishning muhim vositasi hisoblanadi. Ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalariga kiritilgan investitsiyalar yangi ish o‘rinlarini yaratib, aholining daromadlarini oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, investitsiya loyihalarini mehnat resurslari ko‘p bo‘lgan hududlarga yo‘naltirish hududiy bandlik muammolarini yumshatishi mumkin. Shu jihatdan investitsiya siyosati Barqaror rivojlanishning 1-maqjadi — “Kambag‘allikka barham berish” bilan bevosita bog‘liq.

Uchinchidan, inson kapitaliga yo‘naltirilgan investitsiyalar barqaror rivojlanishning uzoq muddatli omilidir. Ta‘lim, sog‘liqni saqlash, kasbiy tayyorgarlik va ilmiy-tadqiqot faoliyatiga investitsiyalar inson kapitalining sifatini oshiradi. Malakali kadrlarning shakllanishi esa iqtisodiyotda yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi.

To‘rtinchidan, zamonaviy sharoitda ekologik yo‘nalishdagi investitsiyalarning ahamiyati ortib bormoqda. Quyosh va shamol energetikasi, energiya tejankor texnologiyalar, suv resurslarini tejash, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik toza transport tizimlariga investitsiyalar “yashil iqtisodiyot”ni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalish Barqaror rivojlanishning 7-maqjadi — “Arzon va toza energiya”, 12-maqjadi — “Mas‘uliyatli iste‘mol va ishlab chiqarish” hamda 13-maqjadi — “Iqlim o‘zgarishiga qarshi kurash” bilan chambarchas bog‘liq.

Investitsiyalarni barqaror rivojlanish maqsadlariga yo‘naltirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmining ham ahamiyati katta. Chunki yirik infratuzilmaviy loyihalarni faqat davlat byudjeti mablag‘lari hisobidan moliyalashtirish imkoniyatlari cheklangan. Xususiy kapitalni jalb qilish orqali transport, energetika, kommunal xo‘jalik, sog‘liqni saqlash va ta‘lim infratuzilmasini rivojlantirish mumkin.

O‘zbekistonda investitsiyalarning barqaror rivojlanish maqsadlariga ta‘sirini quyidagi tizim orqali ifodalash mumkin:

Investitsiyalar → ishlab chiqarish va infratuzilmani rivojlantirish → yangi ish o‘rinlari → aholi daromadlarining oshishi → kambag‘allikning qisqarishi → inson kapitalining rivojlanishi → iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik.

Bunda investitsiyalarning faqat hajmini oshirish emas, balki ularning tarkibiy va hududiy samaradorligini ta‘minlash muhimdir. Xususan, investitsiya loyihalarini tanlashda loyiha rentabelligi bilan bir qatorda yaratiladigan ish o‘rinlari soni, mahalliy xomashyodan foydalanish darajasi, eksport salohiyati, energiya samaradorligi, ekologik ta‘sir va ijtimoiy samaradorlik kabi mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, barqaror rivojlanish maqsadlarini moliyalashtirishda investitsiyalarning quyidagi yo‘nalishlarini ustuvorlashtirish maqsadga muvofiq:

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

1. Yashil investitsiyalarni kengaytirish — qayta tiklanuvchi energiya, energiya samaradorligi va ekologik texnologiyalarga investitsiyalarni ko'paytirish.
2. Inson kapitaliga investitsiyalarni oshirish — ta'lim, sog'liqni saqlash, kasbiy tayyorgarlik va ilmiy-tadqiqot faoliyatini moliyalashtirish.
3. Hududiy investitsiya siyosatini takomillashtirish — investitsiyalarni iqtisodiy faolligi past va bandlik muammosi mavjud hududlarga yo'naltirish.
4. Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish — infratuzilmaviy va ijtimoiy loyihalarni amalga oshirishga xususiy kapitalni keng jalb qilish.
5. Investitsiya loyihalarining barqarorlik indikatorlarini joriy etish — loyihalarni baholashda iqtisodiy samaradorlik bilan birga ijtimoiy va ekologik natijalarni ham hisobga olish.
6. Innovation investitsiyalarni rag'batlantirish — raqamli texnologiyalar, ilmiy ishlanmalar va yuqori texnologiyali ishlab chiqarishga kapital oqimini kuchaytirish.

Shunday qilib, investitsiyalarni barqaror rivojlanish maqsadlariga mos ravishda taqsimlash mamlakat iqtisodiy siyosatining uzoq muddatli samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, investitsiyalar Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishning muhim moliyaviy-iqtisodiy vositalaridan biridir. Investitsiyalar orqali ishlab chiqarish va infratuzilma rivojlantiriladi, yangi ish o'rinlari yaratiladi, aholi daromadlari oshiriladi, inson kapitalining sifati yaxshilanadi hamda ekologik muammolarni hal etishga imkoniyat yaratiladi.

Barqaror rivojlanish sharoitida investitsiya siyosatining asosiy vazifasi faqat kapital qo'yilmalar hajmini oshirishdan iborat bo'lmasligi kerak. Investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligi bilan bir qatorda ularning ijtimoiy va ekologik natijalarini ham baholash zarur.

O'zbekiston sharoitida Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun investitsiyalarni yashil iqtisodiyot, inson kapitali, innovatsiya, zamonaviy infratuzilma va yangi ish o'rinlari yaratishga yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish, hududlarning investitsiyaviy salohiyatidan samarali foydalanish hamda investitsiya loyihalarini barqarorlik mezonlari asosida baholash maqsadga muvofiq.

Demak, investitsiyalarni Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan uyg'unlashtirish iqtisodiy o'sishning nafaqat yuqori sur'atlarini, balki uning inklyuziv, ekologik mas'uliyatli va uzoq muddatli xarakterini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations, 2015.
2. United Nations. Sustainable Development Goals. — United Nations, Department of Economic and Social Affairs.

3. World Commission on Environment and Development. Our Common Future. Oxford University Press, 1987.
4. Sachs J.D. The Age of Sustainable Development. New York: Columbia University Press, 2015.
5. Sachs J.D., Lafortune G., Fuller G., Iablonski G. The Sustainable Development Goals Report. United Nations, various editions.
6. Stiglitz J.E., Sen A., Fitoussi J.-P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Paris, 2009.
7. Solow R.M. A Contribution to the Theory of Economic Growth // Quarterly Journal of Economics. — 1956. — Vol. 70, No. 1. — P. 65–94.
8. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report. Washington, D.C.: IMF.

